

het

noordbrabants
museum

jaarverslag 2017

Inhoud

Woord vooraf	03
Bericht van de Raad van Toezicht	04
Facts & figures	08
Onze bezoekers	09
Tentoonstellingen	15
Educatie	18
Collectie	21
De onderneming	22
Financiële gegevens	28
Bijlagen	30
Aanwinsten	30
Uitgaande bruiklenen	31
Toezicht en directie	32
Culturele samenwerking	33
Partners	34
Colofon	35

Woord vooraf

Sinds de heropening van Het Noordbrabants Museum in mei 2013 heeft Het Noordbrabants Museum een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Dankzij het mooie en goed gelegen museumcomplex, de verzorgde presentaties van kunst en erfgoed, de gevarieerde programmering, de kundige en gastvrije medewerkers en de actieve communicatie is het museum zichtbaarder dan ooit tevoren. Het succes van 2016, het jaar waarin de expositie Jheronimus Bosch tot een nauwelijks te evenaren bezoekersrecord leidde, vormde een hoogtepunt binnen de geschetste ontwikkeling.

Het succes van de achter ons liggende jaren heeft ons als directie en medewerkers nog meer bewust gemaakt van de grote mogelijkheden en was eind 2016 dan ook aanleiding opnieuw naar de plannen voor de komende jaren te kijken, onze ambities helder te definiëren en het beleid voor de komende jaren bij te stellen. Concreet betekent dat nóg meer aandacht voor onze bezoekers, nóg meer aandacht voor aantrekkelijke en gevarieerde exposities en presentaties, versterking van de collectie door de verwerving van topstukken en een nog robuustere organisatie met als resultaat een verdere groei van onze bezoekersaantallen.

Onze verwachtingen voor 2017 werden echter enigszins getemperd door het gegeven dat een jaar van louter successen over het algemeen wordt gevolgd door een jaar waarin de resultaten tegenvallen of op zijn minst weinig opzienbarend zijn. Die aanname bleek niet juist. Hoewel de bezoekersaantallen in de eerste helft van het jaar inderdaad wat tegenvielen, zorgden de tentoonstellingen die vanaf juni te zien waren voor uitstekende bezoekerscijfers. De populaire expositie *De jaren 80. Doemdenkers en positivo's* en de indrukwekkende presentatie *Chiharu Shiota: Between the Lines* oefenden een grote aantrekkingskracht op het publiek. De rode draden van de Japanse kunstenaar bleken een ware hit op social media. Vervolgens zorgden *Loving Vincent: de tentoonstelling* en de expositie *Tim Walker: The Garden of Earthly Delights* voor drukte in de museumzalen.

Dit alles betekende dat 2017 kon worden afgesloten met een bezoekersaantal van maar liefst 225.119. Hoewel ook andere musea in 2017 een toename van het aantal bezoekers konden melden, was de toename ten opzichte van voorgaande jaren in het geval van Het Noordbrabants Museum wel uitzonderlijk groot. Het gerealiseerde aantal voor 2017 is niet alleen aanzienlijk hoger dan de oorspronkelijke prognose, het betekent ook een voortzetting van de in 2013 ingezette groei. Hiermee is Het Noordbrabants Museum met voorsprong het drukstbezochte museum van Zuid-Nederland. Tegelijk is het verheugend dat deze groei met name kon worden gerealiseerd door een zeer gevarieerde programmering waarin zowel aandacht werd besteed aan brede cultuurhistorische thema's en het provinciale erfgoed, als aan de iconen Jheronimus Bosch en Vincent van Gogh en internationale eigentijdse kunst.

Bij een terugblik op 2017 mag natuurlijk de verwerving van Vincent van Goghs *Collse watermolen* (1884) niet onvermeld blijven. Dat slechts een jaar na de verwerving van de aquarel *Pastorietuin te Nuenen* (1885) een schilderij van deze wereldberoemde Brabander kon worden aangekocht, mag gerust een van de hoogtepunten van het jaar worden genoemd. Het was te danken aan de ruimhartige steun van de provincie Noord-Brabant, het Mondriaan Fonds, Vereniging Rembrandt en een legaat van mevrouw Henriëtte van Oppenraaij dat onze collectie met dit topstuk kon worden versterkt.

Deze ruimhartige steun brengt het fundament in beeld waarop het succes van Het Noordbrabants Museum is gebaseerd: de niet aflatende steun van zijn vaste subsidiënten, de provincie Noord-Brabant en de gemeente 's-Hertogenbosch, van de BankGiro Loterij, de Stichting Vrienden en van de vele particuliere sponsors en sponsoren uit het bedrijfsleven. Maar het succes is ook te danken aan de particuliere verzamelaars en de talloze culturele partners waarmee intensief wordt samengewerkt. Ik spreek dan ook graag mijn dank uit voor de ondervonden steun en medewerking die voor Het Noordbrabants Museum van onschatbare waarde is gebleken.

Charles de Mooij
directeur Het Noordbrabants Museum

Bericht van de Raad van Toezicht

Reeds in 2016 hebben wij als Raad van Toezicht intensief met de directie van gedachten gewisseld over de mogelijkheden om het succes van dat jaar te continueren. In dat kader hebben wij de door de directie geformuleerde toekomststrategie en de ambities over een verdere kwalitatieve en kwantitatieve groei van het museum met overtuiging ondersteund. Hoewel de directie zich aanvankelijk voorzichtig toonde over 2017, kunnen wij thans met genoegen constateren dat de verwachtingen in alle opzichten zijn overtroffen. De bezoekerscijfers bleken uitstekend, de collectie werd verder versterkt - onder meer met een schilderij van Van Gogh - en er werden extra investeringen gedaan die op termijn zullen bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het museum.

De Raad van Toezicht kwam in 2017 vier maal in vergadering bijeen. Daarbij werd gesproken over de reguliere bedrijfsvoering, de financiële situatie en de verantwoording terzake, personele aangelegenheden, collectievorming en de vertaling van de nota Nieuwe ambities voor Het Noordbrabants Museum in concreet beleid. Met belangstelling volgde de Raad ook de vorming van het nieuwe managementteam die in 2017 haar beslag kreeg. Met de pensionering van de heer Leo van Rozendaal en het aantreden van mevrouw Linda Janssen kreeg het museum een nieuwe zakelijk leider. Als adjunct-directeur maakt mevrouw Janssen formeel deel uit van de directie.

Dit jaar besteedde de Raad van Toezicht extra aandacht aan het onderwerp governance. Zoals ieder jaar werd het eigen functioneren geëvalueerd, maar ook werd aan de hand van de Governance Code Cultuur 2014 kritisch gekeken naar de vigerende statuten en reglementen. Op basis van een door de directie voorbereide check werd besloten tot herziening van de in 2005 gewijzigde stichtingsstatuten en het uit 2007 daterende directiereglement, alsmede tot invoering van een reglement voor de Raad van Toezicht. De desbetreffende wijzigingen worden in 2018 doorgevoerd. De leden van de Raad toonden in 2017 wederom een sterke betrokkenheid bij het museum. De voorzitter en andere individuele leden dienden de directie waar nodig van advies, vergezeld de leden van de directie bij het overleg met subsidiënten en samenwerkingspartners en waren veelvuldig aanwezig bij diverse openingen en belangrijke evenementen.

In mei 2017 vond het jaarlijkse functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder Charles de Mooij plaats. De Raad heeft wederom zijn grote waardering uitgesproken voor zijn inzet en kwaliteiten en voor de inspirerende en vertrouwenwekkende wijze waarop hij de organisatie leidt. Waardering is er ook voor de doortastende manier waarop adjunct-directeur en zakelijk leider Linda Janssen in 2017 belangrijke vernieuwingen in de financiële administratie en de IT heeft doorgevoerd.

Wij sluiten ons graag aan bij het oordeel van de externe accountant dat het museum financieel gezond is en steunen de directie bij het streven de eigen inkomsten van het museum te vergroten, zowel door extra aandacht te besteden aan het interne kostenbewustzijn als voor het vinden van aanvullende externe fondsen ten behoeve van bijzondere aankopen en projecten. Niettemin realiseren wij ons dat de financiële ondersteuning van de beide subsidiënten: provincie en gemeente, ook op lange termijn onmisbaar zal blijken. Des te meer zijn wij deze beide subsidiënten erkentelijk voor hun reeds jarenlange steun en vertrouwen.

In december namen wij afscheid van de vicevoorzitter van de Raad van Toezicht, de heer Bart de Boer, die gedurende negen jaar lid was van de Raad van Toezicht. Als deskundige op het gebied van marketing en communicatie bleek hij een gewaardeerd adviseur. Raad van Toezicht en directie zijn de heer De Boer erkentelijk voor zijn inzet. Zijn plaats in de Raad van Toezicht zal vanaf 2018 worden ingenomen door mevrouw Titia Vellenga, die eveneens haar sporen in de wereld van marketing en communicatie heeft verdiend. Tot slot spreek ik namens de Raad van Toezicht graag mijn waardering uit voor de medewerkers van het museum. Hun inzet, enthousiasme en deskundigheid hebben er voor gezorgd dat Het Noordbrabants Museum een uitstekende positie heeft weten te verwerven binnen het landelijke museumlandschap en geeft vertrouwen dat deze positie de komende jaren verder wordt uitgebouwd.

Harry Hendriks

voorzitter Raad van Toezicht Het Noordbrabants Museum

FACTS & FIGURES VAN 2017

386.765

unieke bezoekers
website

14.821

likes op
Facebook

5.970

volgers op
Twitter

1.689

volgers op
Instagram

55.700

nieuwsbrief
abonnees

178

rondleidingen voor
het onderwijs

252

museumlessen

406

rondleidingen
voor groepen

1.196

kinderen genoten
van diverse
workshops

225.119

bezoekers

18.914

bezoekers
onder 18 jaar

63%

van de
bezoekers
is vrouw

54%

van de bezoekers
komt uit de provincie
Noord-Brabant

Onze bezoekers

Na het enorme succes en de focus op het Jheronimus Boschjaar in 2016, hadden we de verwachting het jaar daarop niet meer dan 160.000 bezoekers te zullen ontvangen. Maar dat bleek te bescheiden. We sloten 2017 namelijk af met maar liefst 225.119 bezoekers, ruim boven verwachting. Met name de zomermaanden waren drukker dan andere jaren. De liefhebbers van eigentijdse kunst werden getrokken door de expositie *Chiharu Shiota: Between the Lines*, andere bezoekers kwamen gezellig een dagje herinneringen ophalen bij de tentoonstelling *De jaren 80. Doemdenkers en positivo's*. Zij pikten Chiharu Shiota graag mee. In het najaar bleek de film *Loving Vincent* een grote publiekstrekker. Bezoekers konden met een voordelig combiticket naar de tentoonstelling in het museum én naar de film in de Verkadefabriek. Al op 26 november konden we de 200.000ste bezoeker van 2017 verwelkomen. Veel bezoekersaandacht kreeg Het Noordbrabants Museum ook aan het einde van het jaar, toen het door Vincent van Gogh vervaardigde schilderij *Collse watermolen* werd gepresenteerd.

Net als in voorgaande jaren trok het museum in 2017 meer vrouwelijke (63%) dan mannelijke bezoekers (37%). 80% van onze gasten was ouder dan 41 jaar, met daarbinnen een grote vertegenwoordiging van 55-plussers. Van onze bezoekers kwam 54% uit de provincie Noord-Brabant, 14% uit Gelderland, 11% uit Zuid-Holland en 5% uit Noord-Holland. 1% van de bezoekers kwam uit een ander Europees land. Het bereik in de provincies buiten Noord-Brabant en in het buitenland was in 2017 vanzelfsprekend kleiner dan in het internationale Boschjaar 2016.

Opvallend is dat onze bezoekers dit jaar vaak kwamen in gezelschap van een partner of vriend(in) en zelden alleen. Zaterdag en zondag waren zoals altijd favoriet, gevolgd door vrijdag en woensdag. De meest gekozen bezoektijd lag tussen 11.00 en 15.00 uur. Veel mensen bezochten naast een expositie in Het Noordbrabants Museum ook de MuseumShop (38%) en de MuseumBrasserie (31%). Bijna 30% van ons publiek bezocht op dezelfde dag ook het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch. Onze bezoekers blijken behalve naar musea ook graag naar galeries te gaan, naar balletvoorstellingen en moderne dans, naar jazzconcerten, opera en filmhuisfilms. Mede daarom hebben we besloten samenwerking te zoeken met onder andere de Verkadefabriek en philharmonie zuidnederland.

Vergeleken met andere musea

Uit onderzoek blijkt dat Het Noordbrabants Museum in 2017 beduidend meer dan andere Nederlandse kunstmusea, bezocht werd door samenwonende/getrouwde mensen zonder thuiswonende kinderen. Ook het percentage bezoekers met een museumkaart lag hoger (62% versus 50% bij andere kunstmusea.) Daarnaast werd duidelijk dat Het Noordbrabants Museum in 2017 relatief meer herhaalbezoekers had dan andere kunstmusea - zij kwamen gemiddeld 2 à 3 keer - en juist minder mensen die voor het eerst kwamen (38% versus 57% bij andere kunstmusea). Uit deze cijfers blijkt dat we als museum een zeer trouw publiek hebben, maar daarentegen meer moeite moeten doen om nieuwe bezoekers te trekken.

Bezoekerswaardering

Bezoekers gaven Het Noordbrabants Museum hoge cijfers voor het afwisselende en vernieuwende aanbod van exposities, voor de prettige sfeer en voor de positieve aandacht in de media. Als andere pluspunten noemen ze het aantrekkelijke gebouw, de prettige omgeving en het vriendelijke personeel. Ze meldden dat ze Het Noordbrabants Museum sympathiek vinden, gedurfd en non-conformistisch. De wisselexposities bleken een belangrijke reden voor een bezoek aan Het Noordbrabants Museum. Deze kregen gemiddeld een 8,3 als waarderingcijfer. De vaste collectie scoorde een 7,9, net als de MuseumShop. De bezoekers noemden in het onderzoek overigens ook verbeterpunten, de kwaliteit van de MuseumShop, de horeca, de bewegwijzering, het aanbod voor kinderen en de informatievoorziening tijdens het bezoek. Deze feedback nemen we mee in het werkplan voor 2018.

Marketing & Communicatie

In 2016 is de werkwijze binnen de afdeling marketing & communicatie gewijzigd en hebben de medewerkers zich verder gespecialiseerd in de verschillende taakvelden. Dit heeft geleid tot een efficiëntere inzet van capaciteit en kwaliteit, hetgeen we terugzien in de afdelingsresultaten. Het *Continue Bezoekersonderzoek Hendrik Beerda* toont aan dat onze communicatie-inspanningen, zoals e-mailnieuwsbrieven, advertenties, free publicity, social media en tv-reclame, in 2017 verhoudingsgewijs meer aandacht genereerden dan de inspanningen van vergelijkbare kunstmusea. Het aantal likes voor ons museum op social media was in 2017 drie keer zo hoog als het jaar daarvoor. Erg succesvol was de coproductie met de Verkadefabriek rondom de film *Loving Vincent*: we verkochten ruim 6.200 combitickets voor film- en museumbezoek. Samen met Hearst Media organiseerden we voor het eerst lezersacties in de magazines Elle en Harpers Bazaar. Door de samenwerking met mediabureaus konden we gericht en voordeliger inkopen, waardoor we met dezelfde kosten meer potentiële bezoekers bereikten. De intensieve persbenadering bij exposities, activiteiten en bijzondere aanwinsten leverde veel op: in 2017 was de waarde van alle *free publicity* (off- en online) ruim 4,7 miljoen euro. Op het gebied van travel & trade werd een basis gelegd voor de toekomst door uitbreiding van het netwerk en deelname aan de World Trade Market, een internationale beurs in Londen waar vraag en aanbod van de reisindustrie bij elkaar komen. De banden met Visit Brabant werden nog verder aangehaald en er werd een begin gemaakt met het uitbreiden van de online kaartverkoop, waardoor zowel VVV's als boekingskantoren beter en sneller entreebewijzen kunnen bestellen.

Economisch spin-off

De economische spin-off voor de binnenstad lag in 2017 bij Het Noordbrabants Museum duidelijk hoger dan bij andere kunstmusea in Nederland. Zo besteedde ons publiek gemiddeld 17,50 euro in de Bossche binnenstad (per persoon per bezoek) tegenover de 9,10 euro die bezoekers van andere musea besteden. Een bezoek aan ons museum werd vaak gecombineerd met winkelen, met eten en drinken in de stad, een stadswandeling en/of een bezoek aan de Sint-Jan. Onze bezoekers bleken hun dagprogramma vaak te beperken tot een bezoek aan 's-Hertogenbosch; desgevraagd noemden zij als andere bestemmingen van hun keuze museum De Pont of het Textielmuseum in Tilburg, het Van Abbemuseum in Eindhoven of Het Valkhof in Nijmegen.

Reacties op social media op onze wisselexposities

Peter Linssen
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 2 ★
31 juli 2017

Prachtig museum, zeer gastvrij en vriendelijk personeel. Expositie van C. Shiota is sensationeel. Ik kon niet stoppen met kijken!

Ellen Natuurlijk
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 4 ★
31 juli 2017

Getrokken door de tentoonstelling van de jaren 80. Eén groot feest van herkenning! Ook het werk van Chiharu Shiota was verbijsterend! Haar 'Between the lines', wat een prachtig werk in de prachtige ruimte. Zeker een aanrader om te bekijken.

Jan Stins
heeft Hhet Noordbrabants Museum beoordeeld – 5 ★
11 september 2017

Indrukwekkend en gevarieerd aanbod op een prachtige plek midden in het centrum van de stad. Echt een aanrader.

Christiaan Graafmans
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 5 ★
18 september 2017

Prettig museum met interessante exposities. Deze keer trokken zowel de expositie over de jaren 80 als die van Chiharu Shiota de aandacht bij mij. Zeker de moeite waard om te bezoeken.

René Verhagen
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 5 ★
28 september 2017

Onder de indruk! De eerste maar zeker niet de laatste keer.

Anja van Giessen
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 4 ★
30 september 2017

De jaren 80 tentoonstelling vond ik erg leuk. Was n feest van herkenning. Lag dubbel bij het jaren 80 kapsel dat ik kreeg.

Jacqueline Klaasen
heeft hHet Noordbrabants Museum beoordeeld – 5 ★
9 december 2017

Top tentoonstelling, goede uitleg en vriendelijk personeel!

Karlijn ter Horst-Kemps
heeft Het Noordbrabants Museum beoordeeld – 5 ★
4 januari 2018

Een zeer mooi museum. Vandaag de tentoonstelling over de film "Loving Vincent" mogen bewonderen. ook genoten van de Jeroen Bosch foto art en de mooie geschiedenis van Brabant! Mooie locatie en ideaal te bereiken vanuit de Park en ride/centrum!

Quotes in de media

Chiharu Shiota: Between the Lines

"Zo vergaat het je als je haar reusachtige web van rode draden binnenstapt. Je kunt je er niet meer van losmaken."

— Henny de Lange, Trouw

Tim Walker: The Garden of Earthly Delights

"Een liefdesbrief aan Jheronimus Bosch."

— Georgette Koning, NRC Handelsblad

Aanwinst Collse watermolen, Vincent van Gogh

"Van Goghs Collse Watermolen weer 'thuis' in Het Noordbrabants Museum."

— Theo Verbruggen, NOS

De jaren 80. Doemdenkers en positivo's

"Haal je wafeltang van zolder, toupeer je haar en trek je oversized kleding met schoudevullingen maar weer aan."

— Paola van de Velde, Telegraaf

Tentoonstellingen

In 2017 hadden we een mooi, breed programma aan tentoonstellingen. Enkele hadden een cultuurhistorisch thema zoals *Opgegraven strijd* en *De jaren 80*, andere waren georganiseerd rond internationale spraakmakende kunstenaars als Chiharu Shiota en Tim Walker. De laatste twee kunstenaars presenteerden in ons museum voor het eerst een grote solotentoonstelling aan het Nederlandse publiek. Ook Vincent van Gogh werd geëerd. Maar liefst twee tentoonstellingen - *Van Gogh Doorgelicht* en *Loving Vincent* – boden een nieuwe kijk op het werk van de beroemde Brabantse kunstenaar.

Opgegraven strijd. Archeologie van de oorlog **28 januari t/m 14 mei 2017**

Binnen de archeologie leeft er een groeiende interesse in opgravingen uit de laatste paar eeuwen en heel specifiek in opgegraven materiaal uit de Tweede Wereldoorlog. Het Noordbrabants Museum besteedde, als eerste museum in Nederland, uitgebreid aandacht aan deze boeiende tak van bodemonderzoek. De tentoonstelling *Opgegraven strijd. Archeologie van de oorlog* werd samengesteld door archeologen Evert van Ginkel en Arjen Bosman. De laatste is specialist op het gebied van militair erfgoed van de twintigste eeuw. In de tentoonstelling lag de nadruk op voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog. Ruim vijftig instellingen en particulieren leverden bruiklenen, beeldmateriaal en informatie. Ongeveer de helft van de getoonde voorwerpen was afkomstig uit provinciale en gemeentelijke depots voor bodemvondsten. Veel hiervan werd voor het eerst gepresenteerd aan een breed publiek.

De industriële natuur van Kranen/Gille (in de serie Made in Brabant) **11 februari t/m 14 mei 2017**

In 2007 ontwierpen Jos Kranen en Johannes Gille de stoel *A Forest Chair*, die zij nog datzelfde jaar mochten tonen op designbeurzen in Milaan en Miami. Het was een vliegende start voor het designduo. In de jaren daarop werkten ze vanuit hun studio in 's-Hertogenbosch met succes verder aan een eigenzinnig oeuvre. Het Noordbrabants Museum presenteerde in 2017, ter gelegenheid van hun tienjarig jubileum, hun eerste museale solotentoonstelling: *De industriële natuur van Kranen/Gille*. Het duo Kranen en Gille zorgde zelf voor het ontwerp van de tentoonstelling. Ze toonden de hoogtepunten uit hun carrière met een mix van prototypes, vrij werk en producten voor design labels. De expositie bevatte ook een nieuw, niet eerder getoond werk: een bijzondere kroonluchter uit de serie *Plant*, die werd aangekocht door Het Noordbrabants Museum.

Verspijkerd en verzaagd. Hergebruik van heiligenbeelden in de Nederlandse beeldhouwkunst **18 februari t/m 5 juni 2017**

Tot ver in de jaren zestig van de twintigste eeuw sierden veel gipsen heiligenbeelden en devotieobjecten de rooms-katholieke kerken en huizen. Onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) en de ontkerkelijking verdwenen ze in Nederland langzamerhand uit beeld. Kerken werden versoberd en veel heiligenbeelden werden aan de straat gezet. Diverse kunstenaars raakten geïnspireerd door de ontwikkelingen en verspijkerden en verzaagden de afgedankte heiligenbeelden tot kunstwerken. Maar wat deed dit met de betekenis van de beelden? Werden ze misbruikt of gekoesterd? Het Noordbrabants Museum bracht circa veertig werken uit diverse Nederlandse collecties bijeen, en presenteerde zo een overzicht van vijf decennia hergebruik van heiligenbeelden in de Nederlandse beeldhouwkunst. Het unieke fenomeen was nooit eerder onderwerp van een tentoonstelling of publicatie.

**Pleunie Buyink - Brabantse Nieuwe
4 maart t/m 21 mei 2017**

Pleunie Buyink (’s-Hertogenbosch, 1988) volgde in eerste instantie de modeopleiding aan de Artemis hogeschool in Rotterdam en studeerde in juni 2014 af aan de Design Academy te Eindhoven. Het Noordbrabants Museum waardeert haar fascinatie voor nieuwe materialen en technieken en presenteerde in 2017 haar eindexamenwerk over Limber Gems: ‘flexibele edelstenen’ opgebouwd uit verschillende lagen kunststof en rubber.

**De jaren 80. Doemdenkers en positivo’s
3 juni t/m 15 oktober 2017**

Van de inhuldiging van koningin Beatrix tot de val van de Berlijnse Muur, van Doe Maar tot Madonna en van de discman tot de Nintendo Game Boy: de jaren 80 vormden een bewogen periode die taalvernieuwers als Van Kooten en De Bie inspireerden tot termen als doemdenkers en positivo’s. In de gelijknamige tentoonstelling kon het publiek de hoogte- en dieptepunten van de jaren 80 herbeleven op het gebied van politiek en maatschappij, innovatie en techniek, milieu en gezondheid, mode en muziek, film, tv en sport.

**Chiharu Shiota: Between the Lines
24 juni t/m 15 oktober 2017**

De Japanse kunstenaar Chiharu Shiota (Osaka, 1972) was in 2015 dé sensatie van de 56ste Biënnale van Venetië. Haar installatie *The Key in the Hand* in het Japanse paviljoen verscheen op de cover van The New York Times en in de tentoonstellingen-top-5 van *The Guardian*. In 2017 had Het Noordbrabants Museum de eer om Shiota’s eerste solotentoonstelling in Nederland te mogen presenteren. 24 werken werden getoond, daterend van 1994 tot 2017, waaronder video’s, foto’s, tekeningen, grote en kleine draadsculpturen en een bronzen beeld. Eyecatcher was een immense rode webinstallatie die de kunstenaar ter plekke in de tentoonstellingszaal in twaalf dagen tijd creëerde, samen met tien assistenten, waaronder studenten van Sint Lucas Bortel. Het geheel maakte een onvergetelijke indruk op de bezoekers. De tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met de Renschdael Art Foundation.

**Van Gogh doorgelicht
24 juni 2017 t/m 21 januari 2018**

Onder de wereldberoemde schilderijen van Vincent van Gogh zit soms een andere voorstelling verborgen. Van Gogh schilderde tussen 1884 en 1888 namelijk geregeld zijn kunstwerken over. Vijf schilderijen uit de vaste presentatie van Het Noordbrabants Museum werden daarom technisch onderzocht door middel van röntgen, infraroodfotografie, infraroodreflectografie en strijklichtfotografie. De resultaten werden gepresenteerd in de tentoonstelling *Van Gogh doorgelicht*. Bezoekers werden meegenomen in de wereld van technisch onderzoek en leerden over de werkwijze van Van Gogh. Wat zit er onder het veroppervlak? En waarom nam Van Gogh zijn bestaande doeken opnieuw onder handen? De tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum.

**Loving Vincent
14 oktober 2017 t/m 28 januari 2018**

Loving Vincent is de eerste geschilderde film ter wereld. Meer dan 125 kunstenaars schilderden in zes jaar tijd 65.000 frames in de stijl van Vincent van Gogh. Ze maakten daarmee de eerste speelfilm over de kunstenaar, weergegeven in zijn eigen schilderij. In feite wekten ze Van Goghs meesterwerken tot leven. Samen met de makers Dorota Kobiela en Hugh Welchman maakte Het Noordbrabants Museum als eerste een tentoonstelling over de film, waardoor bezoekers een kijkje achter de schermen van de productie werd geboden. Meer dan honderd van de mooiste frames werden getoond: elk op zich een prachtig olieverfschilderij. Ook de techniek werd uit de doeken gedaan: hoe de acteurs werden geschilderd en geanimeerd. In een speciaal ingericht werkstation konden bezoekers kennismaken met kunstenaar Setareh Goodarzi en zien hoe ze aan de film had gewerkt.

**Samuel Hortulanus - Brabantse Nieuwe
28 oktober 2017 t/m 7 januari 2018**

Samuel Hortulanus (Venray, 1988) creëert met zijn tekeningen en schilderijen een geheel eigen wereld: landschappen vol vormen en figuren die de toeschouwer het gevoel geven dat er iets aan de hand is. Dat er imaginaire rituelen plaatsvinden met goden of voorouders als getuigen. “Ik zou graag een keer een kamer binnen willen komen waarin iets gebeurt dat ik niet kan verklaren. [...] Geen esthetiek en compositie, maar een voorstelling die zal zijn zoals hij zich aan mij voordoet.” Thema’s zoals spiritualiteit, hiërarchie en onderdrukking spelen bij Hortulanus een belangrijke rol. Het werk van Hortulanus werd in het museum getoond in de serie Brabantse Nieuwe.

**Tim Walker: The Garden of Earthly Delights - Een modefotograaf ziet Bosch
4 november 2017 t/m 25 februari 2018**

In januari 2015 gaf The Nicola Erni Collection de opdracht aan de internationaal bekende fotograaf Tim Walker (Guilford, 1970) om een serie nieuwe werken te maken. Hij kreeg daarbij carte blanche en een ongelimiteerd budget. Tim Walker besloot om zich voor dit droomproject te laten inspireren door de kunstenaar die hem al sinds zijn kindertijd boeit: de Brabantse meester Jheronimus Bosch. Een jaar lang werkte hij aan een serie foto’s als antwoord op het beroemde werk *De Tuin der Lusten*. Het resultaat was een fantastische reeks van 26 *larger-than-life* foto’s, die Het Noordbrabants Museum in 2017 als eerste en (voorlopig enige) museum mocht presenteren. De expositie – in samenwerking met The Nicola Erni Collection – werd vormgegeven door Shona Heath, de vaste *setdesigner* van Tim Walker.

**Papieren juweeltjes van het Provinciaal Genootschap
4 november 2017 t/m 4 februari 2018**

De tentoonstelling *Papieren juweeltjes van het Provinciaal Genootschap* werd samengesteld uit de collectie van Het Noordbrabants Museum en die van de Brabant-collectie in Tilburg. Beide collecties vormden ooit één verzameling, samengebracht door het in 1837 opgerichte Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. Bij de 100 topstukken die in Het Noordbrabants Museum werden gepresenteerd, zaten onder meer kostbare tekeningen van Saenredam en zeldzame prenten naar ontwerp van Bosch, Bruegel en Rembrandt. Daarnaast werden fantasie- en naaktfiguren getoond, landschappen en gedetailleerde weergaven van flora en fauna, fraaie Brabantse stads- en dorpsgezichten, verluchte manuscripten en kalligrafische modellen. Deze tentoonstelling was een samenwerkingsproject van Het Noordbrabants Museum en de Brabant-Collectie, Tilburg University.

Educatie

Het Noordbrabants Museum organiseerde ook in 2017 weer een scala aan educatieve activiteiten. Het educatieteam realiseerde een gevarieerd aanbod in het kader van tentoonstellingen, alsmede rondleidingen en workshops voor de reguliere bezoekers. Wat het onderwijs betreft werd er naast de bestaande programma's ook nieuw aanbod ontwikkeld voor primair en voortgezet onderwijs, maar ook voor MBO, HBO en WO. Er werd actief samengewerkt met externe educatieve organisaties in 's-Hertogenbosch en Noord-Brabant.

Bij de tentoonstellingen

In de tentoonstelling *Opgegraven Strijd* lieten we diverse audiovisuele presentaties zien. Het publiek kreeg zo inzicht in de meningsvorming van de verschillende partijen die betrokken zijn bij het opgraven van objecten uit de Tweede Wereldoorlog: de archeoloog, de amateurarcheoloog, de militair en de burger. Daarnaast konden kinderen zelf een opgraving doen in een grote bak met 3.800 kilo zand.

De tentoonstelling *De jaren 80. Doemdenkers en positivo's* was gericht op drie generaties bezoekers. Ouders vonden het leuk om herinneringen aan hun jeugd te delen met hun kinderen en ook opa's en oma's werden geïnspireerd te vertellen hoe zij deze tijd hebben beleefd. In de tentoonstelling konden bezoekers zich laten fotograferen als echte jaren-

80-sterren met bijbehorend kapsel, kon er worden gedanst op muziek uit die tijd, worden meegeschaatst in de Elfstedentocht en een videoboodschap worden achtergelaten bij *Achterwerk in de kast*. Verder waren er speciale workshops, waaronder *Maak je eigen graffiti* in de Paleistuin en *Creatief met kurk*, waarbij bezoekers - met heuse Theo en Thea-tandjes - hun eigen kurkcreaties presenteerden. Ook werden een jaren-80-sportdag en een spelletjesdag voor het hele gezin georganiseerd. Mede door de grote aantrekkingskracht van deze tentoonstelling en bijbehorende activiteiten steeg in 2017 het aantal bezoekers onder de 18 jaar naar 18.914.

De tentoonstelling *Loving Vincent* toonde de making-of van een film over Vincent van Gogh, gemaakt in de schilderijstijl van de kunstenaar. Bij de tentoonstelling boden we een workshop aan voor families, waarbij kinderen een eigen verfilmde animatie konden maken en de sterrennacht van Van Gogh prachtig konden laten fonkelen. In de herfst- en kerstvakantie en tijdens de georganiseerde familiezondagen kwamen vele kinderen naar een workshop.

Rondleidingen en workshops

De gratis rondleidingen op zondag – met bezoek aan twee wisseltentoonstellingen – waren in 2017 vrijwel altijd volgeboekt en trokken in totaal 1.179 deelnemers. De rondleidingen door de vaste collectie werden vernieuwd en aangevuld met een wandeling langs de hoogtepunten in het museum. Deze rondleidingen werden 406 keer geboekt.

De jonge bezoekers, dat wil zeggen bezoekers jonger dan 18 jaar, bezochten het museum het vaakst tijdens de zomer- en herfstvakantie als er gratis workshops waren. Deze gratis workshops plus de familiezondagen, georganiseerd in samenwerking met het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, waren een groot succes; er namen in totaal 1.196 jeugdige museumbezoekers aan deel.

Primair- en voortgezet onderwijs

In 2017 werd Het Noordbrabants Museum door 7.070 leerlingen uit het primair- en voortgezet onderwijs bezocht. Zij namen 430 museumlessen en rondleidingen af uit het reguliere museumaanbod. Scholen kwamen net als andere jaren vooral in maart en oktober en waren ditmaal bijzonder geïnteresseerd in de activiteiten rond *Opgegraven Strijd* en *Loving Vincent*.

MBO, HBO en WO

Het aantal studenten uit het MBO, HBO en WO dat Het Noordbrabants Museum bezocht was fors hoger dan voorheen, zowel in klassenverband (1.878 studenten) als individueel (3.527 studenten). Vooral de tentoonstelling van Chiharu Shiota, die gelijktijdig liep met die van Bart Hess in het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, bracht veel studenten in klassen- en werkgroepsverband op de been. Ten aanzien van de bezoeken vanuit het onderwijs kan in het algemeen worden gemeld dat er de komende jaren nog volop ruimte is voor groei.

Samenwerking

Ook in 2017 werkte Het Noordbrabants Museum weer mee aan het project *Museumschatjes van Erfgoed Brabant*, Sjak (de VMBO-cultuurspeeldate) en de *Uitlokdag* voor HAVO/VWO-scholieren (de laatste twee in samenwerking met Bureau Babel). In het kader van *Ondernemend Onderwijs* maakten Bossche Pabostudenten een vakoverstijgende museumles voor kinderen en realiseerden 90 studenten van Avans Hogeschool zeventien prototypes van moderne communicatiemiddelen om ons museum toegankelijker te maken voor middelbare scholieren. Deze initiatieven waren belangrijk omdat ze een nieuwe generatie docenten en ontwikkelaars in aanraking brengen met kunst en erfgoed, maar ook omdat zij onze medewerkers kunnen inspireren met nieuwe, verrassende zienswijzen.

Collectie

Hoewel directie en conservatoren constant gespitst zijn op het verwerven van kunstwerken en historische objecten die een betekenisvolle uitbreiding van de collectie kunnen vormen, was het aantal aanwinsten in 2017 relatief bescheiden. Op TEFAF 2017 werd een mooie olieverfstudie van Jan Sluijters verworven, op een veiling in Londen een zilveren theeservies van een 19de-eeuwse Bossche plebaan en het museum ontving van particuliere zijde, te weten van de heren Hans Smeling en Andries Stokking uit Franeker, een bijzonder schilderij uit het atelier van de Antwerpse schilder Anthony van Dijck, *Bewening van Christus* (1630-1650). Daarnaast werden onder meer tekeningen en objecten aan de collectie toegevoegd die verband houden met het in 2016 door de Antwerpse kunstenaar Jan Fabre ontworpen wandtapijt. De bijlage biedt een overzicht van de aanwinsten. Ondanks het bescheiden aantal aanwinsten, mag de kwaliteit van de verworven werken uitstekend worden genoemd. Dat gold zeker voor de in november verworven Van Gogh, waarvan de verwerving landelijk én internationaal de aandacht trok.

Vincent van Gogh, *Collse watermolen*

Op 15 november 2017, op de *Impressionist & Modern Art Sale* van Sotheby's in New York, verwierf Het Noordbrabants Museum het schilderij *Collse watermolen* van Vincent van Gogh (1853-1890). Dit lentelandschap met een watermolen met rode daken is een relatief heldere en kleurrijke voorstelling uit het Brabantse oeuvre van Van Gogh. De hamerprijs op de veiling bedroeg 2,6 miljoen dollar; het uiteindelijke aankoopbedrag was 2,65 miljoen euro, waarmee het voor Het Noordbrabants Museum de grootste aankoop ooit was. Het werk past uitstekend bij de ambitie om een representatief overzicht te tonen van Van Goghs Brabantse periode. Het schilderij *Collse watermolen* kon worden verworven dankzij de financiële steun van de provincie Noord-Brabant, Mondriaan Fonds en Vereniging Rembrandt, en dankzij een legaat van mevrouw Henriëtte M.J. van Oppenraaij. Het museum liet zich bij deze aankoop adviseren door het Van Gogh Museum.

Brabantse watermolen

Vincent van Gogh woonde vanaf december 1883 bijna twee jaar lang in Nuenen, eerst bij zijn ouders, later elders in het dorp. Tijdens zijn verblijf in Nuenen richtte hij zich sterker dan voorheen op het schilderen. Vaak koos hij werkende mensen als onderwerp - zoals wevers - of een landschap in de omgeving van Nuenen. In mei 1884 schilderde hij *Collse watermolen*, een molen die nog steeds bestaat. Hij ligt in de gemeente Eindhoven, is in 1975 gerestaureerd en heeft de status gekregen van rijksmonument.

Van Gogh monumenten

De verwerving van *Collse watermolen* kwam op een bijzonder moment. Een maand eerder, op 30 oktober 2017, is namelijk een intentieovereenkomst gesloten door de provincie Noord-Brabant, negen Brabantse gemeenten en enkele Brabantse culturele organisaties, waarin het gezamenlijke streven werd vastgelegd om 39 monumenten die aan Van Gogh zijn gerelateerd voor de toekomst te beschermen. De *Collse watermolen* is er daar een van. Het Noordbrabants Museum is nauw betrokken geweest bij het onderzoek naar en de selectie van deze 39 monumenten.

Van Gogh op zaal

Het Noordbrabants Museum toont als enige museum in Zuid-Nederland originele kunstwerken van Vincent van Gogh. Sinds de verwerving van de *Collse watermolen* maar liefst negen stuks. Ze zijn te zien in *Het Verhaal van Brabant*, een paviljoen gewijd aan Van Gogh en zijn Brabantse periode. Naast de schilderijen *Collse watermolen*, *Spittende boerin* en de in 2016 verworven aquarel *De tuin van de pastorie te Nuenen* (allen eigendom van het museum) worden permanente bruiklenen getoond van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en bruiklenen van het Van Gogh Museum, uit het Rijksmuseum en uit een particuliere collectie.

De onderneming

Subsidiënten

Het Noordbrabants Museum stelt de goede banden met zijn subsidiënten bijzonder op prijs. De mooie resultaten van 2017 zouden ondenkbaar zijn zonder de voortdurende materiële én morele steun van provincie Noord-Brabant en gemeente 's-Hertogenbosch. Onze hoofdsubsidiënt, de provincie Noord-Brabant maakte bovendien de verwerving van de *Collse watermolen* van Vincent van Gogh mogelijk. De provinciale steun voor het *Convenant Van Gogh Monumenten* en voor het samenwerkingsverband Van Gogh Brabant, waarbij ook ons museum is betrokken, zorgt er bovendien voor dat deze kernkunstenaar van ons museum in Brabant nóg beter op de kaart kan worden gezet. Onze andere subsidiënt, de gemeente 's-Hertogenbosch, liet meermaals zijn tevredenheid blijken over de bijdrage van ons museum aan het culturele en economische klimaat in 's-Hertogenbosch en over de resultaten van de gezamenlijke citymarketing rond de Boschtentoonstelling. Zowel gemeente als museum wil deze gezamenlijke inspanning graag voortzetten. We geloven namelijk in de kracht van 's-Hertogenbosch als cultuurstad van het zuiden en in het positieve effect hiervan op het stedelijke en regionale leefklimaat.

Eigen inkomsten

Het bedrag aan inkomsten uit entreegelden was in 2017 aanzienlijk groter dan voorzien. Dit was vooral te danken aan het hoge aantal bezoekers, die voor een deel kunnen worden toegeschreven aan de extra geprogrammeerde expositie *Loving Vincent*. De inkomsten uit sponsorgelden, fondsen en overige bijdragen was ook hoger dan begroot. En dat kwam met name door de bijdragen die we ontvingen voor de aankoop van het schilderij *Collse watermolen*. Daaraan droegen behalve de provincie Noord-Brabant ook het Mondriaan Fonds en de Vereniging Rembrandt ruimhartig bij. Zoals gemeld heeft het museum voor deze aankoop ook een in 1999 ontvangen legaat en een bedrag uit het Ambitiefonds aangewend. Voor de volledigheid wordt nog gemeld dat bij de eigen inkomsten ook inkomsten zijn uit verhuur van zalen, rondleidingen, museumlessen, horeca en museumwinkel.

Organisatie

Zoals elk jaar hebben ook in 2017 diverse personeelwisselingen plaatsgevonden. Sommige medewerkers hadden vanwege het Bosch-jaar een tijdelijk contract dat in 2017 afliep. Bijzonder was de vernieuwing van het uit vier personen bestaande managementteam. Zakelijk leider Leo van Rozendaal trad terug in verband met zijn pensionering; mede in verband daarmee werd hij onderscheiden als ridder in de Orde van Oranje-Nassau. In zijn plaats kwam Linda Janssen in dienst als adjunct-directeur/zakelijk leider. Geertje Jacobs trad in dienst als hoofd collectie, presentatie en educatie. Op één vacature na is het managementteam inmiddels weer op sterkte. Er is een groep gastvrouwen geformeerd die we naar behoefte kunnen inhuren en ook de aanbesteding van de beveiliging is afgerond. Vermeldenswaard is het in de zomer ingezette ICT-vernieuwingsplan, waarin de aanpassing van zowel hardware als software is opgenomen. Daarnaast zijn apparatuur en multimediateprogramma's in de vaste presentatie en wisseltentoonstellingen vervangen of aangepast.

Het Noordbrabants Museum ambieert een duurzame bedrijfsvoering en een respectvolle omgang met mens en milieu en een verantwoorde inzet van financiële middelen. In verband met het sociaal pact dat Het Noordbrabants Museum in 2012 met de provincie heeft gesloten, werd bij de extra door Trigion ingehuurd beveiligers en gastvrouwen vijf procent van de uren ingevuld door mensen met een afstand van de arbeidsmarkt.

Samenwerking Museumkwartier

Met de komst van een nieuwe directeur van het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch in 2017 is het driewekelijkse directieoverleg weer opgepakt. In goed overleg met het Stedelijk Museum is besloten een aantal thans gezamenlijke diensten voortaan afzonderlijk in te kopen. Zomer 2017 is door Maison van den Boer een nieuwe bedrijfsleider voor de MuseumBrasserie aangesteld. Door de samenwerkingspartners van het Museumkwartier is in nauw overleg met Stichting Beheer Museumkwartier, besloten dat de gezamenlijke contracten en diensten in kaart zullen worden gebracht en er vervolgens dienstverleningsovereenkomsten worden opgesteld om de vaak al lang lopende mondelinge afspraken te formaliseren. Deze overeenkomsten zullen in 2018 getekend worden.

Stichting Vrienden

De Stichting Vrienden van Het Noordbrabants Museum is een actieve vriendenstichting, die in 2017 veel van haar donateurs op een plezierige manier wist te betrekken bij het museum. De Vriendenontvangsten waren dan ook druk bezocht. Zo was er een highlights-toer langs de vaste collectie en een event waarbij journaliste Pauline Broekema vertelde over haar persoonlijke beleving van de jaren 80. Ook waren er dit jaar enkele Vriendentafels, zoals bij de opening van de tentoonstelling *Chiharu Shiota: Between the lines*. Lavinia Meijer speelde harp onder het web van rode draden en maakte daarmee op velen een onvergetelijke indruk. Het design-duo Kranen & Gille nam de Vrienden mee op een tour langs hun werk en deelde interessante persoonlijke anekdotes. De Vrienden van Het Noordbrabants Museum troffen elkaar ook buiten 's-Hertogenbosch. Zo bezochten ze Museum More en gingen ze samen op reis naar het prachtige Napels. Het Noordbrabants Museum is trots op zijn ruim 1.200 Vrienden die op enthousiaste wijze betrokken zijn bij 'hun' museum en is de leden van het bestuur van de Vriendenstichting erkentelijk voor hun inzet.

BankGiro Loterij

Het museum ontvangt als vaste partner van de BankGiro Loterij jaarlijks een bijdrage ten behoeve van aankopen, tentoonstellingen en beheer en behoud van de collectie. In 2017 is deze bijdrage opgenomen in het Aankoopfonds van het museum. De middelen in dit fonds worden gereserveerd voor belangrijke toekomstige kunstaankopen.

In 2017 bezochten ruim 2.000 deelnemers de BankGiro Loterij Open Dagen in Het Noordbrabants Museum. *“De mix van rondleidingen en lezingen door conservatoren viel enorm in de smaak.”* aldus Michiel Verboven, Managing Director BankGiro Loterij. Op zijn beurt is Het Noordbrabants Museum de vele lotenkopers dankbaar voor hun steun, in het bijzonder ook degenen onder hen die een deel van hun inleg bestemmen voor Het Noordbrabants Museum.

De BankGiro Loterij heeft in 2017 met ruim 66,9 miljoen euro bijgedragen aan cultuur in Nederland. Twee derde van dat bedrag ging naar musea, molens en monumenten, zoals het Rijksmuseum, de Hermitage Amsterdam, Het Noordbrabants Museum, het Fries Museum en Vereniging de Hollandsche Molen. Een derde van het totale bedrag gaat naar organisaties zoals het Prins Bernhard Cultuurfonds en het BankGiro Loterij Fonds, die op hun beurt podiumkunsten, beeldende kunst, festivals, cultuurprojecten en concerten ondersteunen.
www.bankgiroloterij.nl

Financiële cijfers jaarrekening 2017

Balans per 31 december 2017

ACTIVA	31/12/17	31/12/16
Vaste activa		
- Materiële vaste activa		
museumcollectie	p.m.	p.m.
inrichting museale en semi openbare ruimten	€ 1.670.008	€ 2.128.970
subtotaal:	€ 1.670.008	€ 2.128.970
Viottende activa		
- Vorderingen en vooruitbetalingen		
debiteuren	€ 264.085	€ 391.804
omzetbelasting	€ 316.147	€ 211.301
overige vorderingen en vooruitbetalingen	€ 1.174.302	€ 973.557
subtotaal:	€ 1.754.534	€ 1.576.662
- Liquide middelen		
kas	€ 9.745	€ 9.419
banken	€ 5.420.653	€ 6.273.214
subtotaal:	€ 5.430.398	€ 6.282.633
TOTAAL ACTIVA	€ 8.854.940	€ 9.988.265
PASSIVA		
Eigen vermogen		
- Bestemmingsfondsen en reserves		
Ambitiefonds	€ 2.711.700	€ 2.952.737
Het Noordbrabants Museum Fonds	€ 894.121	€ 0
subtotaal:	€ 3.605.821	€ 2.952.737
- Algemene reserve		
algemene reserve - provinciale middelen	€ 376.748	€ 377.867
algemene reserve - museale middelen	€ 275.145	€ 276.707
subtotaal:	€ 651.893	€ 654.574
Totaal Eigen Vermogen	€ 4.257.714	€ 3.607.311
Aankoopfonds		
aankoopfonds	€ 761.222	€ 317.303
fonds bijzondere aankopen	€ 0	€ 977.619
subtotaal:	€ 761.222	€ 1.294.922
Voorzieningen		
voorziening onderhoud en bouwkundige aanpassingen	€ 862.102	€ 911.399
subtotaal:	€ 862.102	€ 911.399
Langlopende schulden		
investeringsbijdragen inrichting	€ 1.670.008	€ 2.128.970
nog te besteden en te bestemmen sponsorgelden	€ 0	€ 597.475
subtotaal:	€ 1.670.008	€ 2.726.445
Kortlopende schulden		
crediteuren	€ 364.235	€ 611.771
overige schulden	€ 939.659	€ 836.417
subtotaal:	€ 1.303.894	€ 1.448.188
TOTAAL PASSIVA	€ 8.854.940	€ 9.988.265

Rekening van baten en lasten over 2017

	rekening 2017	begroting 2017	rekening 2016
BATEN			
subsidies	€ 4.928.672	€ 4.925.000	€ 4.926.642
eigen inkomsten	€ 5.256.402	€ 2.158.000	€ 15.474.870
TOTAAL BATEN	€ 10.185.74	€ 7.083.000	€ 20.401.512
LASTEN			
personeelskosten	€ 2.625.665	€ 2.495.000	€ 2.679.660
huisvestingskosten	€ 2.761.254	€ 2.330.000	€ 2.049.886
collectiekosten	€ 2.963.478	€ 250.000	€ 1.611.019
overige kosten	€ 809.365	€ 498.045	€ 602.395
activiteiten	€ 1.159.789	€ 933.955	€ 10.828.354
afschrijvingen	€ 458.962	€ 459.000	€ 458.962
TOTAAL LASTEN	€ 10.778.513	€ 6.966.000	€ 18.230.276
resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	€ -593.438	€ 117.000	€ 2.171.236
RESULTAAT - bestemming			
mutaties reserves	€ 590.758	€ -117.000	€ -2.131.286
resteert te verdelen naar algemene reserve(s)	€ -2.681	€ 0	€ 39.950
Toevoeging resultaat aan algemene reserve(s)			
provinciale middelen	41,70% € -1.119	20,80% € 8.324	
toevoeging algemene reserves	58,30% € -1.562	79,20% € 31.626	
RESULTAAT	€ -2.681		€ 39.950

Bijlagen

Aanwinsten

Schenkeningen

Anoniem
Portret van Mr. A.J.L. Borret
(1782-1858), Commissaris
van de Koning in Noord-Brabant
van 1842 tot 1856
(inv.nr. 17773)
Schenking door mevrouw P.J.M.
Heere-de Gruijter, Breda

Uniform en drie sjako's, waarvan
een met pluim, van de laatste
commandant der dienstdoende
schutterij van de gemeente
's-Hertogenbosch
(inv.nr. 17775)
Schenking door
Jonkheer R.J. van de Mortel, Vught

Edwin Vollebergh
Embleem Kranen/Gille, 2017
(inv.nr. 17791)
Schenking door Studio Boot,
's-Hertogenbosch

Paul van Dijk (Utrecht 1947)
Verschiet
1998
(inv.nr. 17792)
Schenking door Paul van Dijk,
's-Hertogenbosch

Frank Letterie
(s-Gravenhage 1931)
Jubileumpenning Koninklijk
Nederlands Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
2017
(inv.nr. 17796)
Schenking door het Koninklijk
Nederlands Genootschap voor Munt-
en Penningkunde

De Gruyter
Kaars
1950-1975
(inv.nr. 17803)
Schenking door mevrouw De Bresser,
's-Hertogenbosch

De Gruyter
Thee
1950-1975
(inv.nr. 17804)
Schenking door mevrouw De Bresser,
's-Hertogenbosch

De Gruyter
Stofdoek
1950-1975
(inv.nr. 17805)
Schenking door mevrouw De Bresser,
's-Hertogenbosch

Theodorus Scharten
(Leeuwarden 1872-1943
Utrecht)
Schetsboek kasteel Eickenlust
en omstreken
(inv.nr. 17806)
Schenking door C.A. Scharten,
Rotterdam

Huib Luns (ontwerp)
(Parijs 1881-1941 Amsterdam)
Hulde-album der Brabantse
industriëlen
1919
(inv.nr. 17807)
Schenking door Mr. B.J.M. Baron van
Voorst tot Voorst, Den Haag

Doopkleding bestaande uit
een doopjurk, drie doopkleden,
een onderjurk en een muts
1928-1940
(inv.nr. 17809)
Schenking door mevrouw S.J.M.
Loonen-Janssens, Dongen

Antoon van Dyck (Atelier van)
(1599 Antwerpen 1641)
De bewening van Christus
1630-1650
(inv.nr. 17811)
Schenking door de heer H. Smelik en de
heer A. Stokking, Franeker

Aankopen

Jan Sluijters (s-Hertogenbosch
1881-1957 Amsterdam)
Voorstudie Café de Nuit
1906
(inv.nr. 17772)

Jan Fabre (Antwerpen 1958)
Ontwerptekening nr. 83, nr. 84
en nr. 103 van 'De terugkeer
van de olifant', 2016
(inv.nr. 17779, 17780, 17781)

Textielab van het
Textielmuseum Tilburg
drie tafellakens, vervaardigd
bij gelegenheid van de
vervaardiging van het
wandtapijt 'De terugkeer
van de olifant'
2016
(inv.nr. 17782, 17783, 17784)

Jos Kranen en Johannes Gille /
Kranen/Gille
Plant kroonluchter
2017
(inv.nr. 17785)

Leon Adriaans (Helmond
1944-2004 Sint-Michiëlsgestel)
'Het visioen van Aldila' naar
Jheronimus Bosch
1987
(inv.nr. 17786)

Beslagplaat, mogelijk
behorend tot paardentuig
0-100
(inv.nr. 17793)

Wijnanda Deroo (Zeist 1955)
Sporthuis Hubert, Sint
Willebrord
2013
(inv.nr. 17794)

Wijnanda Deroo (Zeist 1955)
Interieur werkplaats
Hubert van Hoydonck,
gereedschappenwand
2013
(inv.nr. 17795)

Christian van Gemert (1830
's-Hertogenbosch 1899)
Theepot en melkkan
4 mei 1861
(inv.nr. 17800)

H.S. de Leeuw (1833-1867)
Twee zilveren bladen
1860-1861
(inv.nr. 17802)

Vincent van Gogh (Groot Zundert
1853-1890 Auvers-sur-Oise)
De Collse watermolen
1884
(inv.nr. 17808)

Theodoor van Thulden (1606
's-Hertogenbosch 1669)
Les Travaux d'Ulysse (De
werken van Odysseus)
1632
(inv.nr. 17810)

Uitgaande Bruiklenen

Aantal objecten: 43

Lijst van musea en instellingen:

Panorama Mesdag, Den Haag
Werkgroep St. Donatusviering, Reek
Rijksmuseum, Amsterdam
MAS, Museum aan de Stroom, Antwerpen
Museum De Pont, Tilburg
Petit Palais, Parijs
Van Gogh Museum, Amsterdam
Museum Catharijneconvent, Utrecht
Frans Hals Museum, Haarlem
Cultuurbedrijf Bergen op Zoom, Bergen op Zoom
Museum Arnhem, Arnhem
Villa Vauban, Luxemburg
The Bunkamura Museum of Art, Tokyo, Japan
Hyogo Prefectural Museum of Art, Kobe, Japan
Utsonomiya Museum of Art, Utsonomiya, Japan
Gemeentemuseum Den Haag, Den Haag
Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
Museum Belvédère, Heerenveen
LABEL'ART, Sierre, Zwitserland
Museum Slager, 's-Hertogenbosch
Museum Romeins Halder, Sint-Michiëlsgestel

Toezicht en directie

Governance Code Cultuur

Stichting Noordbrabants Museum wordt sinds 1999 bestuurd volgens het raad-van-toezichtmodel. De stichting onderschrijft de principes en best *practice*-bepalingen uit dit model, zoals beschreven in de Governance Code Cultuur, en past deze vrijwel volledig toe. Er is in dit opzicht één uitzondering te melden: de Code Cultural Governance is nog niet verankerd in de statuten van de Stichting Noordbrabants Museum. De herziening van de Code in de vorm van de Governance Code Cultuur (2014), is in 2017 aanleiding geweest de governance te toetsen aan de nieuwe Code en te besluiten tot aanpassing van statuten en directiereglement en tot het invoeren van een reglement voor de Raad van Toezicht. Deze aanpassingen zullen in 2018 worden geëffectueerd, waar nodig na afstemming met de beide subsidiënten.

Samenstelling Raad van Toezicht

Leden van de Raad van Toezicht van de Stichting Noordbrabants Museum van 1 januari t/m 31 december 2017:

voorzitter

De heer drs. Harry J.G. Hendriks
Voorheen CEO Philips Benelux en voorzitter Philips Pensioenfondsen.
Onder meer Voorzitter Raad van Commissarissen CZ, Lid Raad van Commissarissen Philips Electronics Nederland B.V., Lid Raad van Commissarissen van FaberHalbertsma Groep, Lid Raad van Commissarissen Pala Groep, Lid Stichtingsbestuur PSV Voetbal, Lid Stichtingsbestuur "Ons Brabants Landschap", Voorzitter Stichting Ondersteuning Nederlandse Bach Vereniging, Lid Curatorium Stichting Nationaal Monument Kamp Vught, Portefuillehouder "Kapitaal" bij Brainport Network.

vicevoorzitter

De heer drs. Bart de Boer
Directeur DreamPort Leisure Consultants B.V.
Voorzitter Raad van Toezicht VisitBrabant, Lid Raad van Bestuur Terhills, Voorzitter Raad van Commissarissen Krediet Unie Brabant, Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Marketing Eindhoven, Lid Bestuur World Food Center, Lid Raad van Advies Stichting Innovatie Ruimte en Recreatie, Voorzitter Vrienden van Mappa Mondo Waalre, Vicevoorzitter Van Gogh Brabant

lid

De heer ing. Jacques A.J.M. van den Hoven
Voormalig Lid van de Raad van Bestuur van Heijmans N.V.
Onder meer Voorzitter van de Raad van Commissarissen van Van Raak Staal Holding B.V. te Tilburg en Lid van de Raad van Commissarissen van Crown van Gelder b.v. te Velsen Noord

lid

Mevrouw ing. Angélique J.M. de Vries-Schipperijn
SVP, Head of Global Presales and Customer Experience, SAP
Bestuurslid van de Innovatieve Maakstad Oss

lid

Mevrouw drs. Nicole S.B. Delissen
Eigenaar Nicole Delissen, Bureau voor Museaal management, projecten en advies
Voormalig Sectorhoofd Collecties & Presentaties bij het Stedelijk Museum Amsterdam
Bestuurslid, secretaris Stichting Behoud Moderne Kunst
Voorzitter Stichting Uhambo Nederland

Bestuur

Directeur-statutair bestuurder van de Stichting Noordbrabants Museum
De heer dr. Charles C.M. de Mooij

Nevenfuncties

Vicevoorzitter Stichting Samenwerkingsverband Van Gogh in Brabant (tot juli 2017)
Secretaris van de Stichting Bijzondere Leeropdracht Jheronimus Bosch
Bestuurslid Marggraff Stichting (vanaf december 2017)
Bestuurslid Stichting Archeologie, Bouwhistorie en Cultuur, 's-Hertogenbosch
Bestuurslid Stichting Hermeslezing 's-Hertogenbosch
Lid Adviescommissie Geschiedenis en Letteren van het Prins Bernhard Cultuurfonds
Bestuurslid Kasteel Heeswijk
Adviseur Stichting Bosch Research and Conservation Project
Lid Comité van Aanbeveling Art Breda
Lid Comité van Aanbeveling Stichting De Tempel van Empel

Culturele samenwerking

Cultureel Organisatiebureau Artifex, Amsterdam
Avans Hogeschool, 's-Hertogenbosch
BankGiro Loterij
Basisschool 't Schrijverke, 's-Hertogenbosch
Basisschool Het Bossche Broek Centrum, 's-Hertogenbosch
Basisschool Het Bossche Broek Zuid, 's-Hertogenbosch
Beeld en Geluid, Hilversum
Bezoekersmanagement 's-Hertogenbosch
Bossche Kringen
Bossche Omroep
Brabant C
Brabants Dagblad
Brabants Historisch Informatiecentrum
Bureau Babel, 's-Hertogenbosch
Cinéart
CJP
Den Bosch Bruist
De Pont museum, Tilburg
Erfgoed Brabant, 's-Hertogenbosch
Fontys PABO, 's-Hertogenbosch
Fontys Hogeschool, Tilburg
Galerie Karsten Greve, Keulen
Gemeente 's-Hertogenbosch
Gymnasium Beekvlief, Sint-Michielsgestel
Hartje 's-Hertogenbosch
Illustre Lieve Vrouwe Broederschap In Brabant
Jazz in Duketown
Jheronimus Bosch Art Center
J.K. Stichting, Vught
Jeroen Boschcollege, 's-Hertogenbosch
Kamp Vught
Kindcentrum De Sprong, Rosmalen
Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
Kröller-Müller Museum, Otterlo
Kunstacademie AKV | St. Joost
Kunstbalie, Tilburg
Kunstlocatie Würth, 's-Hertogenbosch
L.W. Beekmanschool, 's-Hertogenbosch
Stedelijk Museum Breda
Museumvereniging
Muzerije, 's-Hertogenbosch

Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC)
OBS De Bolster, Sint-Michielsgestel
Ondernemersvereniging Verwersstraat
Open Monumentendag
Openbare Bibliotheek, 's-Hertogenbosch
philharmonie zuid
Prins Bernhard Cultuurfonds
Regio-VVV Meierij & Noordoost-Brabant
Renschael Art Foundation
Rijksmuseum, Amsterdam
Schatten van Brabant
Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Stichting Adriaans, Sint-Michielsgestel
Stichting Bijzondere Leeropdracht Jheronimus Bosch
Stichting Bosch Research and Conservation Project
Stichting Museumkaart
Stichting Vincent van Gogh, Etten-Leur
Stichting Vrienden van Het Noordbrabants Museum
TextielMuseum en TextielLab, Tilburg
Van Abbemuseum, Eindhoven
Van Gogh Brabant
Van Gogh Europe
Van Gogh Kerk, Etten-Leur
Van Goghuis, Zundert
Van Gogh Museum, Amsterdam
Vereniging Rembrandt
Verkadefabriek
Vincent's Tekenlokaal, Tilburg
Vincence - Van Gogh Village, Nuenen
VisitBrabant, Oisterwijk
Vrije Academie
VVV, 's-Hertogenbosch
WBOOKS
Wij doen dingen, 's-Hertogenbosch
Willem 2, 's-Hertogenbosch

Partners

Het Noordbrabants Museum bedankt alle partners voor hun steun in 2017.

Coen Teulings • JK Stichting • Stichting Van der Linden Fonds • Ton en Anne-Miek Nelissen-Hanssen
• Mr. Paul de Gruyterstichting • Zusters MJJ 's-Hertogenbosch • Geert en Noor Van de Ven-de Gruyter
• Stichting Zandstaete • Jan van der Horst en Marie Louise Filippini • John en Patricia Groenewoud-Roberst
• Dick Bosma en Joost de Jong • Het Genootschap van Terrasgasten • alsmede particuliere sponsors en begunstigers die anoniem wensen te blijven.

Colofon

Tekst
Het Noordbrabants Museum

Redactie
Annelies Uittenbogaard, Studio Zicht Media

Ontwerp
Thonik

Foto's
Marc Bolsius
ByMarjo

Het Noordbrabants Museum
Postbus 1004
5200 BA 's-Hertogenbosch

hetnoordbrabantsmuseum.nl

